

Profesoriui Pranui Norkūnui – 100 metų!

The 100th birth anniversary of Professor Pranas Norkūnas

Šiais metais vasario 1 dieną įžymiausiam pokario chirurgui profesoriui Pranui Norkūnui sukanka 100 metų. Tai vienas iškiliausių Lietuvos chirurgų, Lietuvos nusipelnęs gydytojas, mokslininkas, profesorius, medicinos mokslų daktaras.

Profesorius gimė 1908 metų vasario 1 dieną Marijampolio kaime, netoli Vilniaus, prie Vilniaus–Jaišiūnų plento, valstiečių šeimoje.

1927 metais baigė Vytauto Didžiojo gimnaziją ir įstojo į Vilniaus universitetą, jį sėkmingai baigė 1934 metais. Stažavosi Lydos ir Vilniaus ligoninėse, vienerius metus dirbo Vilniaus lietuvių sanitarijos draugijos ligoninėje.

1936–1940 metais dirbo gydytoju Lipčiūnų ambulatorijoje Lydos apskrityje, Baranovičių ligoninėje Naugarduko apskrityje. Čia būsimasis skrandžio chirurgijos profesorius atliko savo pirmąją skrandžio rezekciją.

Nuo 1940 metų Pranas Norkūnas – Vilniaus miesto Šv. Jokūbo, kuri vėliau pavadinta Pirmąją tarybine ligonine, gydytojas chirurgas. Tuo laiku jam teko dirbti visose chirurgijos srityse (traumatologijoje, neurochirurgijoje, urologijoje, ginekologijoje, torakalinėje chirurgijoje), bet labiausiai traukė gastroenterologija. Šioje chirurgijos srityje Profesorius tapo daugelio operacijų pradininku Lietuvoje ir tuometinėje Sovietų Sąjungoje.

1942 metais chirurgas P. Norkūnas išrenkamas Vilniaus universiteto Chirurgijos katedros asistentu ir žengia pirmuosius pedagoginio darbo žingsnius. Iš pradžių teko skaityti net rentgenologijos kursą.

1944 metais įkūrus Bendrosios chirurgijos katedrą jis tampa jauniausiu katedros vedėju ir vadovauja šiai katedrai iki 1956 metų. Tais metais išrinktas Vilniaus universiteto Hospitalinės chirurgijos katedros vedėju ir šias pareigas ėjo iki 1984 metų.

Dirbdamas didelį praktinės chirurgijos darbą prof. P. Norkūnas susidomėjo skrandžio ir dvylikapirštės žarnos opaligės gydymo problemomis. Eksperimentavo vivariume, dirbtinai sukeldavo skrandžio opas, matuodavo veninio kraujospūdžio kitimus skrandžio mažosios ir didžiosios kreivės baseinuose. Įvairiausiais būdais tyrinėjo skrandžio ir dvylikapirštės žarnos opomis sergančius ligonius. Šį daugiametį eksperimentinių ir klinikinių tyrimų darbą apibendrino savo disertacijose. Taip buvo sukurta originali skrandžio ir dvylikapirštės žarnos opų etiopatogenezė, o sykiu ir originalūs gydymo būdai. Kad opos nesikartotų, Profesorius siūlė pagerinti skrandžio sienelės kraujo apytaką. Operuojant tokius ligonius buvo perrišamos visos mažosios skrandžio kreivės kraujagyslės, kad kraujas į sienelę netekėtų iš aplinkumos ir nebūtų trukdoma kraujui nutekėti iš skrandžio sienelės. Kad sumažėtų skrandžio tonusas, buvo perpjaujami abu klajokliai nervai stemplės aukštyje. Operacijos metu buvo rezekuojama dažniausia opų vieta – skrandžio prievartio uryvas ir 2/3 mažosios kreivės, o ne 2/3 skrandžio, kaip tuo metu buvo įprasta atlikti. Tokia operacija buvo pavadinta *ekonomine skrandžio rezekcija su mažosios kreivės denervacija, devaskuliarizacija ir kamienine*

vagotomija pagal Hofmeisterį–Finstererį–Norkūną. Operacija pirmą kartą atlikta 1945 metais ir buvo pirmoji ne tik Lietuvoje, bet ir Sovietų Sąjungoje. Iki 1981 metų buvo padarytos 3239 tokios skrandžio rezekcijos. Pažymėtina, kad pokario metais nemažai ligonių, sergančių opalige, buvo operuoti sukėlus vietinę nejautrą 0,25% novokaino tirpalu! Pooperacinių komplikacijų ir mirtingumo rodikliai buvo patys mažiausi ir Lietuvoje, ir Sovietų Sąjungoje.

Profesorius pirmasis Lietuvoje ir antrasis Sovietų Sąjungoje atliko stemplės vėžio transpleurines operacijas.

Profesoriaus iniciatyva 1962 metais prie Hospitalinės chirurgijos katedros buvo kuriama širdies ir kraujagyslių laboratorija. Jai vadovauti paskirtas katedros asistentas A. Marcinkevičius. Vilniaus miesto 3-iojoje ligoninėje jis ne tik įkūrė šią laboratoriją, bet ir ją išplėtė, įdiegė pažangiausias kardiologines operacijas, iš jų ir širdies persodinimo.

Prof. P. Norkūnas aktyviai dalyvavo ir visuomeniniame darbe. 1947 metais tapo Medicinos draugijos pirmininku, o 1954 metais buvo išrinktas Lietuvos chirurgų mokslinės draugijos pirmininku ir tas pareigas be pertraukos ėjo apie 30 metų.

Vadovaudamas Vilniaus universiteto chirurgijos katedroms, Profesorius aktyviai skatino ir kitus bendradarbius ne tik tobulinti praktinės chirurgijos įgūdžius, bet ir dirbti mokslinį darbą: devyni jo mokiniai tapo profesoriais, habilituotais daktarais, trisdešimt – medicinos daktarais.

Profesorius Pranas Norkūnas – tai pokario Lietuvos chirurgijos patriarchas. Beveik 40 metų visi Lietuvos chirurgai lankėsi Profesoriaus klinikose, stebėjo jį operuojant, asistavo jam, klausėsi jo paskaitų. Profesoriaus mintys, moksliniai darbai, chirurginiai įgūdžiai išliko ir tęsiami jo mokinių ir sekėjų.

Profesorius P. Norkūnas mirė po sunkios ligos 1992 metais, palaidotas Antakalnio kapinėse.

Doc. dr. Juozas Stanaitis
Vilniaus universiteto
Bendrosios chirurgijos centro vadovas